

1279, «monasterii Alaonis» (*Rationes Decimarum Hispaniae* I, 122); 1280, «monasterii Alabonis» (ib., pàgina 141).

La documentació al nostre abast² testimoniarà aparentment l'existència des de sempre del hiatus entre les dues vocals; en rigor, però, és ben possible que -AGO- i -AVO- s'haguessin confós des d'abans; cf. el que diem a la n. 13.

És aquest un dels molts topònims que ens obliguen a fer un acte d'humilitat científica i reconèixer que, en la recerca etimològica, ens movem sovint en la boira, avançant a palpentes, sense trobar una solució inequívoca i clara. Deixant de banda una etimologia popular que suposa l'equivalència Verge d'Alaó = Verge de la O i que pot haver estat afavorida per unes observacions del pare Castel,³ ens sembla que pot ser possible la base *ALAGONE i també *ALABONE o *ALAUONE.

Pot haver-hi relació etimològica amb el nom del poble aragonès *Alagón*, a 25 k. de Saragossa, prop de l'aiguabarreig del Jalón amb l'Ebre. Sabem que l'assentament humà és antic, per tal com hi ha una necròpolis ibèrica i restes d'un pont romà. Això suposaria una base *ALAGONE tant per al poble riberenc de l'Ebre com per al nostre monestir ribagorçà. Existeixen també *Alacón* (poble de prov. Terol, situat 22 k. al N. de Montalbán) i *Los Alacones* (caseriu de 6 hab., prop de Castellote), en territori ja netament mossàrab. Aquests manifesten en la consonant velar sorda un fet d'arabització conegudíssim. Res impedeix suposar un mot pre-romà, emparentat amb el basc *alago* «dehesa, lugar de pasto», com un ètim possible. Tant *Alagón* com *Alaó* es troben en riberes fèrtils, adequades per a pasturatges. *Alago* està recollit a la vall de Salazar, *alagu* a la vall de Roncal i *alagune* a totes dues (Azkue, s. v.). Es pregunta Azkue si serà contracció d'*alagune* la forma *alame* «majada, albergue del ganado» (Azkue, s. v.).

Una base com *ALABONE no seria rebutjable tampoc i permetria posar en relació *Alaó* amb el nom de la regió basca *Alaba*, escrit normalment *Alava*. Plini parla a la seva *Naturalis Historia* d'uns *Alabanenses* (N. H. III, 125), poble dels Várduls, en el Conventus Cluniensis. En rigor, aquest *ALABONE no té per què ser diferent de la base *ALAUONE, donat que hi ha motius per a creure que *y* era fonema equivalent o alternant amb *b* en les antigues llengües paleohispàniques.⁴ Menys probable sembla la relació amb *Alabim*, nom d'un soldat d'Asdrúbal mencionat per Caius Silius Italicus.⁵

La base *ALAUONE és ben justificable en el nostre terreny, atés que ja Ptolemeu ens parla d'un *'Alawu-v(a)* (*Ptolemaei Geographia* II, 6, 66), que hom acostuma a identificar amb l'Alagón saragossà: «*Alawona*, Alagón, la menciona Ptolemeo en el país de los vascos igualmente». Pot tenir relació amb això la llegenda monetar ibèrica *alaun* (Untermann, *MLH*, A, 16), que sembla referir-se a la seca existent a Alagón. També el compost *alauniltirte* de la inscripció parietal de la cova del Cogul conté el mateix element.⁷ Al bronze de Contrebia Belaisca trobat l'any 1979 prop de Botorrita s'alludeix a uns *Allavonenses*,⁸ que poden ser els

habitants d'aquest *'Alawona*. I a la Marca Hispànica es fa menció d'un «*Alavona oppidum Caesaraugustae proximum*».

Fins ara les nostres pistes etimològiques s'han mogut per la banda de l'ibero-basc. Però res impedeix que ens plantejem noves vies d'explicació des del vessant de l'indoeuropeu. Potser podria pensar-se en una equivalència celtibèrica del gr. *elaphós* 'cervo', que suposa una base indoeuropea **elg-bhos*. El mateix radical explica l'irl. ant. *elíit* (< **elgiti*), el gal·lès *elain* (**el'ni*) i es troba ben representat en l'onomàstica personal d'Aragó, de Castella i de Lleó,⁹ en inscripcions com *E.l.a.du.w.a.go* (Numància), *Elaesus Zoelarum* (Astorga), *Elandus* (Egea de los Caballeros), *Elanio* (La Puerta, Lleó), *Elanioca* (Lara), *Elanis* (Astorga), *Elanus* (Valladolid). No obstant, extreure d'ací una base **ELABONE*,¹⁰ **ELADONE* o bé **ELAONE* amb dilació de *e-a*, sembla ja bastant forçat. Considerem, d'altra banda, poc fonamentada una opinió de la qual es fa ressò el pare Castel, i que cerca un origen grec al nostre topònim: «D. Joaquín Moner de Fonz, en unos apuntes sobre el monasterio de Alaón, nos dice que aquella comarca fue habitada por los griegos, que le impusieron el nombre de HELAON (hoy ALAÓN); palabra griega que vertida al español significa corona del sol, o rayos salidos del sol entre nubes» (*¡Mi Patria!*, p. 21).

Digne d'estudi ens sembla una possible relació amb el nom del lloc asturià *Alava* i amb els topònims medievals *Alava* (act. *Alba*, p. j. d'Albarracín, Terol) i *Alaveiro* (act. *Aveiro*). ¿Qui sap si això podria ser compatible amb una etimologia ibero-basca com la proposada suara? Martín Sevilla Rodríguez¹¹ postula pel topònim asturià, si bé amb fonaments ben vagues, una forma cèltica gala **alawa* 'fruto del pino, pino'.

Després de sospesar els arguments en favor i en contra de les diverses vies d'explicació, hem arribat al moment de fer balanç final. Ens sembla que les vies que tenen més probabilitats de ser encertades són les que ens guien cap al terreny ibero-basc. Decidir-nos per una base hipotètica no fora assenyat, per tal com en basc la permutació entre /b/ i /g/ és un fenomen¹² freqüent (cf. Mitxelena, *Fonètica*, § 12.21). Per tant, és lícit posar com a punt de partida **ALAGONE*, però també ho és basar-se en **ALABONE*. Pel que fa a **ALAUONE*¹³ hem dit més amunt que pot ser equivalent de la base **ALABONE*, i tampoc seria inversemblant el pas de **ALAVONE* a **ALAGONE*. X. T.

¹ Cf. Antonio Linage Conde, *Los orígenes del monacato benedictino en la Península Ibérica*, CSIC, León, 1973, p. 528: «In Christi nomine... Bigo, uir inluster, comis. Cognoscant omnes fideles nostri qui in pago Oritense comanent quia ad isto presbitero nomine Crisogonio, cella nostra que dicitur in honore sancte Marie et sancti Petri, erimo posita, ei ad condirigendum uel laborandum diebus uite sue ei perdonauimus, ita ut nullus eum contangere nec ipsum nec suos homines ibi comanentes inquietare non presumant, sed ipso presbitero Crisogonio liceat in ipso monasterio Alaon pro domno imperatore, eiusque filio Holodogo rege, uel pro me, domi-